

Stanisław Władysław Adamczyk

W sprawie używania pojęć „wyzwolenie” i „zniszczenia wojenne” w badaniach regionalnych

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 2, 242-244

1995

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stanisław Władysław Adamczyk
Skwierzyna

W SPRAWIE UŻYWANIA POJĘĆ „WYZWOLENIE” I „ZNISZCZENIA WOJENNE” W BADANIACH REGIONALNYCH

W badaniach regionalnych dotyczących zwłaszcza najnowszej historii wojskowej używa się często pojęć, które nie we wszystkich badanych regionach, krainach, miejscowościach oznaczać mogą to samo. Na przykład słowo „wyzwolenie” rozumiemy potocznie jako „odzyskanie” przez Polskę wolności po drugiej wojnie światowej. W szerszym znaczeniu „wyzwolenie” to czynienie kogoś uprzednio zniewolonego wolnym, obdarzanie wolnością, oswobodzanie, uwalnianie, wybawianie z niewoli. O ile zrozumiałe jest sformułowanie „Wyzwolenie Warszawy (Krakowa, Poznania, Międzychodu...) w roku 1945”, to budzi zastrzeżenia używanie go w stosunku do Gorzowa Wielkopolskiego, Międzyrzecza czy Skwierzyny.

Już w XIII wieku ekspansja margrabiów brandenburskich doprowadziła do oderwania od Polski ziem spornych władców Śląska, Pomorza i Wielkopolski. Gorzów powstał „na surowym korzeniu” jako miasto konkurencyjne wobec „klucza do Królestwa Polskiego” – Santoka, podobnie jak Frankfurt wobec Lubusza i Sulęcina wobec Międzyrzecza.

W kontekście tych faktów niewłaściwe jest określenie tematu „Wyzwolenie Gorzowa w roku 1945” czy też nazwanie konferencji naukowej „... z okazji 45 . rocznicy wyzwolenia Gorzowa”. Poprawniejsze byłoby sformułowania: „Gorzów w czasie działań wojennych w roku 1945” i „Konferencja naukowa poświęcona 45-letnim dziejom Gorzowa Wielkopolskiego w Polsce”.

Innych określeń winniśmy używać w stosunku do Międzyrzecza czy Skwierzyny, które to miasta „powróciły do Macierzy w roku 1945 po 152 latach niewoli”. Możemy też mówić: „Skwierzyna (Międzyrzecz)

w czasie odzyskiwania polskich ziem zachodnich w roku 1945”, przy czym użycie pojęcia „odzyskiwanie” zmusza nas do ukazywania procesu dziejowego, a nie aktu chwili („odzyskanie”). Natomiast nie budzi zastrzeżeń sformułowanie „Wyzwalanie Międzyczodu w roku 1945”, które pozwala także na przedstawienie procesu, a nie aktu chwili („wyzwolenie”).

Wiele nieporozumień wywołuje stosowanie pojęcia „zniszczenia wojenne”. Najogólniej rozumiemy pod nim wynik działania ładunków wybuchowych, ognia artyleryjskiego, bombardowań („zniszczenie”), a także trwałe porażenie sił oraz środków nieprzyjaciela pozbawiające go zdolności do prowadzenia działań bojowych („zniszczenie nieprzyjaciela”). Jeżeli zdanie „Kostrzyn w lutym i marcu 1945 roku uległ zniszczeniu w ponad 90%” nie budzi zastrzeżeń, gdyż w wyniku blisko 68 dni walk o miasto w gruzach legło ponad 8 na niespełna 9 tysięcy domów, to w stosunku do Gorzowa Wielkopolskiego czy Skwierzyny nie możemy takiego zdania użyć, by nie wprowadzać czytelnika w błąd.

Ze szczegółowych badań tego problemu w Skwierzynie wynika, że w rezultacie działań wojennych zniszczeniu uległy, wysadzone przez Niemców 29 stycznia 1945 roku, dwa mosty oraz – następnego dnia, trafione przez 5 pocisków sowieckiej artylerii małego kalibru – wieża ciśnienia i budynek fabryki mebli. O świcie 30 stycznia 1945 roku miasto opanowały wojska Armii Czerwonej bez walki. Jednakże w listopadzie tego roku specjalnie powołana komisja oszacowała, że Skwierzyna straciła 70% domów i dobytku materialnego. Złożyły się na to zniszczenia i straty w wyniku:

- bezpośrednich działań wojennych,
- wywozu i rabunku mienia,
- wypalania i dewastacji dobytku,
- niszczącego działania wpływów atmosferycznych na nieużywane i pozbawione opieki dobra,
- zabrania inwentarza żywego,
- niszczenia urządzeń gospodarczych na skutek braku konserwacji,
- obniżenia wartości produkcyjnej ziemi uprawnej.

Podobnie było w Gorzowie i wielu innych miejscowościach, w których nie toczyły się bezpośrednio działania wojenne, a straty powstały

w wyniku wywozu mienia jako zdobyczy wojennej, szabrownictwa, wypalania domostw i lasów, dewastacji sprzętu produkcyjnego i niegospodarności. Dlatego w takim przypadku należałoby używać zdania: „Zniszczenia i straty w wyniku wojny w roku 1945 w Gorzowie (Międzyrzeczu, Skwierzynie...) wyniosły około ...%”. Trzeba też wyliczyć, co się na nie złożyło.

Problematyka działań wojennych w roku 1945 na obszarach odzyskiwanych polskich ziem zachodnich wymaga nowego oświetlenia w oparciu o udostępniane źródła. Precyzowanie pojęć używanych w odtwarzaniu dziejów staje się więc pożyteczne.

